

Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması*

Pınar Güzel Gürbüz^{a, b}, Melike Esentaş Deveci^c, Batuhan Er^d, Özge Yavaş Tez^e, Devrim Zerengök^f

Özet

Serbest zaman kavramı ve gönüllülük çalışmaları açısından literatür incelendiğinde, gönüllülük kavramında özgür seçim ve zorlama hissi olmaması üzerinde çalışmalar yoğunlaşırken bu çalışma dahilinde gönüllülüğün yükümlülük duygusu ile ilişkisine değinilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı Gallant, Smale ve Arai (2017) tarafından geliştirilen Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü ölçeklerinin Türk kültürü için geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapılmasıdır. Çalışmada "Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ)" ve "Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ)" olmak üzere gönüllülük yükümlülüğüne ilişkin iki ölçüm aracının psikometrik özellikleri incelenmek istenildiği için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) olmak üzere iki örneklem grubu üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda Bağlılık Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük ve Görev Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük ölçeklerinin 9'ar maddelik tek faktörlü yapıyı ortaya çıkarmıştır. Buna göre BOGYÖ ile GOGYÖ'nin Türk kültürü için geçerli ve güvenilir ölçüm araçları olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Gönüllülük
Yükümlülük
Bağlılık ve Görev
Ciddi Serbest Zaman
Ölçek geçerlilik ve güvenilirlik

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 08.03.2022
Kabul Tarihi: 23.12.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1084096

Validity and Reliability Study for Turkish Culture of Obligation to Volunteer as Commitment (OVC) and Obligation to Volunteer as Duty (OVD) Scales

Abstract

When the literature on leisure time concept and volunteering studies are examined, we see that studies center around the individual agency in the choices of volunteering and not feeling of any obligation, but this study is concerned with the feeling of duty within the volunteering. In this regard, the aim of this study is to make the validity and reliability study for the Turkish culture of Obligation to Volunteer as Commitment (OVC) and Obligation to Volunteer as Duty (OVD) Scales developed by Gallant, et al. (2017). In the study, we carried out analyzes on two sample groups like EFA and CFA, since it was desired to examine the psychometric properties of two measurement tools related to volunteering commitment, the "Volunteering Obligation as Commitment (OVC) Scale" and the "Volunteering Obligation as a Duty (OVD) Scale". As a result of the analyzes made, the 9 items single factor structure of the Obligation to Volunteering as Commitment and the Obligation to Volunteering as a Duty scales was revealed. According to this, it was determined that OVCS and OVDS are valid and reliable measurement tools for Turkish culture.

Keywords

Volunteering
Obligation
Commitment and Duty
Serious Leisure
Scale validity and reliability

About Article

Received: 08.03.2022
Accepted: 23.12.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1084096

^a İletişim Yazarı: pnruguzel@yahoo.com

^b Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ORCID ID: 0000-0001-5982-2816

^c Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ORCID ID: 0000-0001-8980-5662

^d Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Doktora, ORCID ID: 0000-0002-4269-4149

^e Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Doktora, ORCID ID: 0000-0002-1948-1620

^f Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-8042-5898

Giriş

Gönüllülük çalışmaları açısından bazı tanımlamalar kavramın özgür seçim ve zorlama olmaması yönüne vurgu yaparken (Ardahan, 2015; Cuskelly, Hoye ve Auld, 2006:5; Henderson, 1984; Rojek, 2005:23; Van Til, 1988;) gönüllülüğün yükümlülük hissine de sahip olabileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Cnaan, Handy ve Wadsworth, 1996; Holmes, Smith ve Locktone-Binney, 2010; Stebbins, 1996). Cnaan ve diğerleri (1996) farklı gönüllülük tanımlarını; literatürdeki atıf sıklığı, geniş ve saf tanım aralığı, farklı disiplinlerden gelmesi ve uygulayıcı uzmanların alanını kapsama durumu kriterlerine göre incelemiş ve farklı gönüllülük boyut ve kategorilerini ortaya koymuşlardır. Bu tanımlamanın özgür seçim boyutunda; özgür irade (gönüllü olarak seçme yeteneği), nispeten gönüllü ve gönüllü olma yükümlülüğüne devam eden kategorizasyonu ortaya koymaktadır. Bir diğer boyut olan ödül ise; hiç yok, beklenti olmayan, geri ödenen giderler ve ücret ya da düşük ödeme şeklinde kategorize edilmiştir. Gönüllülüğün yapı boyutunda ise formal (resmi) ve informal (resmi olmayan gönüllülük) boyutu bulunmaktadır. Planlanan yararlanıcılar boyutunu ise başkalarına yardım/ fayda, arkadaşlara ve yakınlarla yardım/ fayda ve kendine fayda sağlama şeklinde kategorize etmişlerdir. Bu detaylı tanımlamanın ilk boyutu olan özgür seçimde görüldüğü üzere güncel çalışmanın gönüllü olma yükümlülüğü kavramına değinilmektedir.

Tablo 1: Gönüllülük Tanımı Boyut ve Kategorileri

Boyut	Kategoriler
Özgür Seçim	1. Özgür irade (gönüllü olarak seçme yeteneği) 2. Nispeten gönüllü 3. Gönüllü olma yükümlülüğü (obligation to volunteer)
Ödül	1. Hiç yok 2. Beklenti olmayan 3. Geri ödenen giderler 4. Ücret / düşük ödeme
Yapı	1. Formal (Resmi) 2. İnfomal (Resmi olmayan)
Planlanan yararlanıcılar	1. Fayda / başkalarına veya yabancılara 2. Fayda / arkadaşlara veya yakınlarla 3. Kendine fayda sağlama

Kaynak: Cnaan, Handy ve Wadsworth, 1996

Cuskelly ve Harrington (1997) çalışmalarında iş/serbest zaman sürekliliğinde gönüllü türlerini marjinal gönüllüler (yükümlüler ve rol bağımlılığı) ve serbest zaman kariyercileri (altruistik/ fedakâr ve kişisel çıkar) olarak kategorize etmişlerdir. Haski Leventhal (2009) ise gönüllülüğün tanımlarının, maddi ödüller olmadan bir başkasına yardım etme/altruizm boyutuna odaklanmasının yanında, özgür irade vurgusunu da içerdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte gönüllülüğün altruistik boyutunun ekonomiyle ilişkisini Blaur'un Sosyal Mübadele Teorisi ile inceler: Başkalarına yardım eden bireyler karşılığında bir şeyler bekler ve yardım eden kişi bir yükümlülük duygusu yaratır. Bu durumdan yararlanıcı taraf ise kendisini bu

yükümlülükten kurtarmak için yardım edeni ödüllendirmeye çalışacaktır. Bu yaklaşım gönüllülüğe yükümlülük ve gönüllülükten elde edilen ödüller arasındaki ilişkiyi açıklayabilir.

Ciddi Serbest Zaman ve Yükümlülük İlişkisi

Serbest zaman etkinliklerinin bazı katılımcılar açısından deneyimlenen bir yükümlülük yönüne sahip olduğu bilinmektedir (Stebbins, 2000a). Gönüllülük faaliyetleri de ciddi serbest zaman perspektifi açısından farklı yönleriyle detaylı şekilde ele alınmaktadır (Stebbins, 2005; 2007; 2015). Örneğin bireyler ciddi serbest zaman yaklaşımı dahilinde; yerel, ulusal veya uluslararası kapsamda bir kongre veya konferansta; yerel, ulusal veya uluslararası bir spor yarışmasında; bir sanat festivalinde, müzede özel bir sergide ya da bir doğal afetten sonra insan hayatını veya doğal yaşamı iyileştirmeye yardımcı olma adına gönüllülük faaliyetlerine katılım gösterebilir (Stebbins, 2005). Bununla birlikte gönüllülüğün bir seçim veya yükümlülük olarak algılanmasının, kişinin belirli bir gönüllülük görevinden vazgeçmesi gerektiğine olan inancının özgürlük düzeyine bağlı olduğu da ifade edilmiştir (Stebbins, 2000b). Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve gönüllülük çalışmaları alanında, gönüllülük tanımlarında amaçlı olarak üretken ve ücretsiz çalışma yönüne vurgu yapılırken, yaşamın iş dışı ve serbest zaman alanlarında faaliyet gösteren bölümlerinde “kariyer gönüllülüğü olarak tanımlanan kavramda tatmin edici bir arayış bulma olasılığı” vardır. Bununla birlikte gönüllülükte motivasyonel olarak bir kariyer elde etme durumunun mümkün olduğu ifade edilmektedir (Stebbins, 2014:109). Kariyer gönüllülüğü kavramının başkalarına yardım/fedakârlık (altruizm) ve kişisel çıkar ile olduğu kadar faaliyet yoluyla bir kariyer duygusu ve onu takipten kazanılan bazı ödüller ile motive edildiği söylenebilir. Bu ödüller ise kişisel ve sosyal ödüller olarak ifade edilmektedir (Stebbins, 2015:23, 25). Cuskelly ve Harrington (1997) da kişisel ve sosyal ödüllerin, bireylerin gönüllü faaliyetlerini kariyer ve benzeri bir çaba olarak geliştirmelerinde önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir.

Bağlılık Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük

Ciddi serbest zaman, kariyer gönüllülüğü veya formal (resmi) gönüllülük açısından gönüllülük faaliyetleri önemli bir bağlılık anlamına gelmektedir. Kayıtsız serbest zaman veya informal (resmi olmayan) gönüllülük faaliyetleri açısından ise genellikle uzun vadeli bir bağlılık gerektirmediği söylenebilir (Henderson ve Presley, 2003). Gallant, Smale Arai (2017) bağlılık kavramının, ciddi serbest zaman yaklaşımı açısından tanımlanan yükümlülük kavramsal olarak örtüştüğünü ifade etmiştir. Bağlılık kavramı Buchanan (1985) tarafından “bireyin davranışa veya davranışla ilişkili role ve bu davranışın bir sonucu olarak ek faydalar üreten davranışsal eylemlere bağlanma durumu” olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte bağlılığın; a) tutarlı ve odaklanmış davranış gereksinimi, b) davranışı sürdürmek için önemli bir neden haline gelen ek faydalar ve c) faaliyet ya da organizasyonun amaçlarına ve değerlerine bir dereceye kadar duygusal bağlılık şeklinde bileşenlerden oluştuğunu belirtmiştir. Gönüllülerin organizasyonlara bağlılığı ve elde ettikleri doyum organizasyon ve gönüllüler açısından iki önemli çıktıdır (Cuskelly ve diğerleri, 2006:90) Gönüllülük ile elde edilen doyum ise organizasyona bağlılığa katkı sağlayabilir (Bang ve Ross, 2009). Bağlılığın örgütsel bağlılık olarak kavramsallaştırılarak ele alınması ise Mowday (1982) tarafından üç faktörle kategorize edilme imkânı sunmuştur. Bunlar: a) kuruluşun amaç ve değerlerine güçlü bir inanç ve kabul, b) kuruluş adına kayda değer bir çaba sarf etme istekliliği ve c) örgüt üyeliğini sürdürmek için güçlü bir istek olarak kategorize edilmiştir (Aktaran; Cuskelly ve diğerleri, 2006:90) Serbest zaman belirli kabul edilebilir yükümlülükleri içerebilir. Kabul

edilebilir yükümlülükler de olumlu hisler uyandıran bir faaliyete bağlılığa eşlik ettiğinde serbest zamanın bir parçasını oluşturmaktadır (Stebbins, 2007:50; 2015:20). Dolayısıyla bağlılık; sonucunda bir ödül elde edilebilecek gönüllülük faaliyetine duygusal bağlılık ve bu faaliyete devam etmeyi cezbedici kılan ek faydaların varlığı ile ilişkilidir. Ciddi serbest zaman faaliyeti olarak gönüllülük içerisinde, yükümlülüklerin nasıl yerine getirileceğine dair esneklik söz konusudur (Gallant ve diğerleri, 2017).

Görev Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük

Yükümlülük görev olarak kavramsallaştırılabilir, içsel ve dışsal olarak kabul edilen norm ve beklentiler çerçevesinde ifade edilebilir (Gallant ve diğerleri, 2017). Gönüllülük ise bireyin kendi ya da başkaları adına beklentilerinin yerine getirilmesi yükümlülüğü duygusuyla gerçekleştirildiğinde görev olarak yükümlülükle yakından ilişkili olabilir (Gallant, 2011). Yükümlülük normu varsayımına göre ise bireyler toplum ve kuruluşlara karşı iş ve görevlerini temsil etmektedir ve dolayısıyla herkes çalışarak topluma katkıda bulunma göreviyle yükümlüdür (Snir ve Harpaz, 2002). Haski Leventhal ve diğerleri (2020) öğrencilerin gönüllü olarak görev aldığı organizasyonlarda; öğrenciler, üniversiteler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasında beklenti ve sonuçların psikolojik sözleşme kavramı ile karşılaştırarak, gönüllü bireyler ve topluluklar arasındaki görev-yükümlülük ilişkisinin incelemesinin anlaşılması açısından fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte gönüllülerin beklentileri başkalarına yardım, kariyer, kişisel gelişim ve sosyal faydalar olup, genel itibarıyla bu beklentileri karşılanırken; anlamsız çalışma ve öğrencilerin tembel olarak yansıtılma algısı gönüllü öğrenciler açısından hayal kırıklıkları olarak ifade edilmiştir. Üniversiteler açısından üniversite-toplum iş birliği faydalar arasında yer alırken; gönüllü öğrencilerin organizasyonlara olan bağlılığı ise önemli bir sürpriz olarak ifade edilmiştir. Gönüllü öğrencilerin liderlik rollerine bağlılık ve ilgisi olmaması ise hayal kırıklığı olarak belirtilmektedir. Lepp (2009) tarafından serbest zaman ve yükümlülük arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gönüllülük faaliyetinde görev alan bireyler üzerine yapılan çalışmada, gönüllülerin önemli derecede yükümlülük duygusu hissettikleri ancak bu duygunun gönüllüler açısından işten ziyade bir serbest zaman etkinliği olarak tanımladıkları ifade edilmiştir.

Gallant ve diğerleri (2017) gönüllülük kavramını, özgür seçim boyutunda yükümlülük duygusunun etkileşimi olarak ele almıştır. Çalışmalarında gönüllülük açısından “bağlılık olarak yükümlülük” kavramının ciddi serbest zaman yaklaşımı ile kavramsallaştırılmış olduğunu belirtip, bir gönüllülük faaliyetine derin bağlılık ve sürekli katılımı ilişkili ödüllerin çekiciliğine değinilmiştir. Diğer bir boyutta ise gönüllülük açısından “görev olarak yükümlülük” ifadesi, bireyin kendisinin veya başkalarının beklentilerini karşılama ihtiyacından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Çalışmanın amacı Gallant ve diğerleri (2017) tarafından geliştirilen Bağlılık Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük ve Görev Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük ölçeklerinin Türk kültürü için geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapılmasıdır. Çalışmanın öznel yönü; serbest zaman kavramı ve gönüllülük çalışmaları açısından gönüllülük kavramında özgür seçim ve zorlanma hissi olmaması üzerinde çalışmalar yoğunlaşırken bu çalışma dahilinde gönüllülüğün yükümlülük duygusu ile ilişkisine değinilmektedir.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmada “Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği” ve “Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği” olmak üzere gönüllülük yükümlülüğüne ilişkin iki ölçüm aracının psikometrik özellikleri incelenmek istenildiği için Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) olmak üzere iki örneklem grubu üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda çalışmada yaşları 14 ile 68 arasında değişen toplam 237 erkek ve kadın gönüllü (kadın=117; yaş=30,79±9,44 yıl; erkek=120; yaş=32,03±11,16) üzerinde madde analizi ve faktör analizi gerçekleştirilirken; literatürde (Cox, Martens ve Russell, 2003; Büyüköztürk, 2011) yer alan öneriler doğrultusunda Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ile güvenilirlik analizleri benzer özelliklere sahip (kadın=97; yaş=30,78±9,53 yıl; erkek=96; yaş=32,08±10,34) toplam 193 erkek ve kadın gönüllü üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar AFAD, Kızılay, LÖSEV, Gençlik ve Spor Bakanlığı Genç Gönüllüler, Yeşilay, Akut, Yeşilay, Tema Vakfı, Sivil Yaşam Derneği, Habitat, TEGV, TOG, UNICEF, Darüşşafaka başta olmak üzere çeşitli dernek ve kuruluşlarda gönüllü olan katılımcılar üzerinde yürütülmüştür.

Çalışmada faktör analizi için örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde literatürde yer alan alt limit olarak madde sayısının 5 katı, üst limit olarak madde sayısının 10 katı ya da madde sayısı hesaplanmadan örneklemin en az 100-250 olmasının yeterli olduğu bildirilmiştir (Cattell, 1978; Comrey ve Lee, 1992; Tabachnick ve Fidell, 2001; Hair ve diğ., 2009; Preacher ve MacCallum, 2002). Bu kapsamda çalışmada belirlenen örneklem büyüklüğü ölçütleri dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ) ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ)- Obligation to Volunteer as Commitment Scale (OVCS) and Obligation to Volunteer as Duty Scale (OVDS)

Gallant ve diğerleri (2017) tarafından aynı çalışma içerisinde geliştirilen “Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ)” ve “Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ)” dir. Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ), 4 alt boyut ve toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ), 3 alt boyut ve toplamda 14 maddeden oluşmaktadır. Her iki ölçüm aracının derecelendirmesi (1) kesinlikle katılmıyorum, (2) çoğunlukla katılmıyorum, (3) kısmen katılmıyorum, (4) ne katılıyorum ne katılmıyorum, (5) kısmen katılıyorum, (6) çoğunlukla katılıyorum, (7) kesinlikle katılıyorum arasında değişen 7 puanlık likert tipinde değerlendirmeye sahip olacak şekilde yazılmıştır.

Gönüllü olma yükümlülüğünün iki ölçüsü olarak Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ) ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ) olmak üzere her iki ölçüm aracı gönüllülerin duygularını ölçmesine rağmen ölçüm araçlarının önemli bir sınırlaması vardır. Geliştirilen bu iki ölçüm aracının psikometrik çalışmalarının tam olarak gerçekleştirilmemiştir. Her iki ölçüm aracının faktör analizi ile ortaya çıkarılan yapısının doğrulanmadığı dikkat çekmektedir. Ölçeklerin faktör analizi sonrasında yapı geçerliliğinin göz ardı edilmesi ölçüm araçlarının faktör geçerliliği konusunda bazı şüpheler uyandırmakta ve bu durum ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliklerini sorgulanır hale gelmesine neden olmaktadır. Oysa ki çok boyutlu bir yapıyı temsil etmek için geliştirilen bir ölçüm aracının yapısal özellikleri faktör analizi gibi prosedürlerle belirlendikten sonra ortaya çıkarılan yapının

doğrulanması (Doğrulayıcı Faktör Analizi) iki nedenden dolayı önemlidir. İlk nedeni “Doğrulayıcı Faktör Analizi” teoriye dayalıdır ve bu araştırmacıların daha sistematik bir analiz yapmasına olanak tanır. İkinci nedeni de bir ölçüm aracında “Doğrulayıcı Faktör Analizi” yapmanın belirli bir örnekteki şans ilişkilerinin etkisini azaltacak olmasıdır (Yavaş ve Tez, 2021). Bu sınırlamalar dikkate alınarak çalışmada her iki ölçüm aracının psikometrik özellikleri gözden geçirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bir ölçme aracının farklı bir kültürde uyarılmasının yapılmasına karar verildikten sonra ölçeğin kullanım izninin alınması gerekmektedir. Bu aşamada ölçeği geliştirenler kullanım izni vermeden önce birtakım sorular (ölçeğin ne amaçla kullanılacağı, hangi kültürde uyarılma çalışmasının yapılacağı vb.) yöneltebilir. Hatta bazı araştırmacılar bu konuda ortak bir çalışma için iş birliği yapmak isteyebilir. Bazı ölçüm araçlarının ise telif hakkı kişi ya da kuruluşlarda olabileceği için ölçeğin kullanımı adına ücret talep edilebilir (Akgönül, Tez ve Aras, 2021). Bu doğrultuda ölçeği geliştiren yazarlar ile iletişime geçilerek ölçeğin kullanım izni alınmıştır. İzin işlemi tamamlandıktan sonra spor bilimleri alanında uzman ve tercihen hedef ve kaynak dili aktif olarak kullanan 5 bilim insanı tarafından ölçüm araçlarının dilsel eşdeğerlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Türkçe yazım ve anlatım bozukluklarına ilişkin gerekli kontroller sağlandıktan sonra nihai form alanda uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Ölçüm araçlarının uygulanmasında Covid-19 pandemisi ve tedbirleri kapsamında Google Formlar aracılığı ile çevirim içi form oluşturulmuş, Türkiye’deki çeşitli sosyal medya platformlarındaki gönüllülük kuruluşları aracılığıyla veriler toplanmıştır. Ayrıca gönüllülük ile ilgisi olan tüm kişilere ve kurumlara da ilgili ölçek formuna ilişkin uygulama linki gönderilerek katılım göstermeleri sağlanmıştır. Toplanan veriler Microsoft Office Excel programından SPSS programına aktarılmış ve burada gerekli düzenlemeler ve analizler (aykırı değerler, normal dağılım, tanımlayıcı istatistikler, madde analizi) gerçekleştirilerek veriler faktör analizi için hazır hale getirilmiştir. Her iki ölçüm aracına ilişkin veri setinin faktör analizi için uygunluğunun belirlenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett's Test gerçekleştirilmiştir. Ölçüm araçlarının psikometrik özelliklerinin incelenmesi aşamasında her iki ölçüm aracına ilişkin madde analizleri yapılmış ve sonrasında faktör analizi için Principal Axis Factoring (PAF) yöntemi kullanılmıştır. Literatürde ölçek geliştirme ve uyarılma çalışmalarında genellikle Principal Component Analysis (PCA) analizi ve varimax rotasyon yöntemi tercih edilmektedir. Ancak faktör yapısının belirlenmesinde iki farklı yaklaşım olduğu bilinmelidir. Bu yaklaşımlardan birisi Principal Axis Factoring (PAF) ve diğeri ise Principal Component Analysis (PCA)’dır. Principal Axis Factoring (PAF), sadece gözlemlenen değişkenler arasındaki ortak varyans analizi için kullanılırken; Principal Component Analysis (PCA), hem ortak hem de hata varyansının birlikte hesaplandığı bir yöntemdir. Bu nedenle ölçek geliştirme ve uyarılma çalışmalarında Principal Component Analysis (PCA) yerine Principal Axis Factoring (PAF) kullanılması önerilir (Yavaş ve Tez, 2021). Bu doğrultuda ölçeklere (Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ) ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği’ne (GOGYÖ) ilişkin psikometrik analizler SPSS 24. ve AMOS 23. ve Excel programları aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Geçerlilik çalışmalarından sonra Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü (BOGY) ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ) ölçeklerinin iç tutarlılık güvenilirlikleri için Cronbach Alpha ve Split-Half; yakınsak geçerlik için Açıklanan Ortalama Varyans (AVE) ile Yapı Güvenirliği (CR) değerleri hesaplanmıştır.

Bulgular

Gönüllü olma yükümlülüğünün iki ölçüsü olan Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ) ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği'ne (GOGYÖ) ilişkin iki kavram (bağlılık ve görev) taban tabana zıt olduğu öne sürülse de (örneğin, bağlılığın bir yönü olarak esneklik ve görevin bir yönü olarak kısıtlama arasındaki negatif ilişki) genel olarak, gönüllü olma yükümlülüğün "görev" ve "bağlılık" boyutları arasındaki ilişki daha karmaşıktır. Bu durum "görev" ve "bağlılık" kavramlarının her ne kadar gönüllü yükümlülüğü ile ilişkili olsa da farklı yönlerini ölçtüğü ve dolayısıyla bir gönüllülük yükümlülüğüne yönelik ölçüm aracının geliştirmek için bu iki kavramın birleştirilmemesi gerektiği önerilmektedir (Gallant ve diğerleri, 2017). Gönüllülük yükümlülüğü kavramsal olarak farklı boyutlardan oluşan iki ayrı ölçüm aracı kullanılarak en iyi şekilde değerlendirilebileceği ve anlaşılabilirliği göz önünde bulundurularak çalışmada "Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ)" ve "Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ)" olmak üzere her iki ölçüm aracının ayrı ayrı psikometrik özellikleri incelenmiştir.

Çalışma 1: Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ) için Madde Seçimi Analizleri

Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ) psikometrik özelliklerinin inceleme aşamasına madde seçim analizleri ile başlanmıştır. Bu doğrultuda ölçeğin her bir maddesine ilişkin korelasyon değeri incelenmiştir. Eleme ölçütü ($0.30 \leq \dots$) olarak belirlenen değer dikkate alınmıştır (Field, 2009). Gerçekleştirilen madde analizi sonucunda sınır değer olarak belirlenen ($0.30 \geq \dots$) değerden düşük olan maddeler faktör analizine geçilmeden önce ölçekten elemine edilerek faktör analizi yapılmıştır.

Yapı Geçerliliği

BOGYÖ'nün faktör analizine uygulduğu KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Barlett Sphericity ile test edilmiştir. Bu doğrultuda KMO değeri 0.81 ve Barlett test değeri ise 1352,303 ($p < .001$, $sd = 36$) olarak belirlenmiştir. Sonuçlar BOGYÖ'ye ait veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir (Field, 2009). Sonraki aşamada BOGYÖ'nün yapı geçerliliğini belirlemek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. BOGYÖ'nün yapı geçerliliğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen faktör analizi sonucu Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ) faktör yapısı ve faktör yükleri

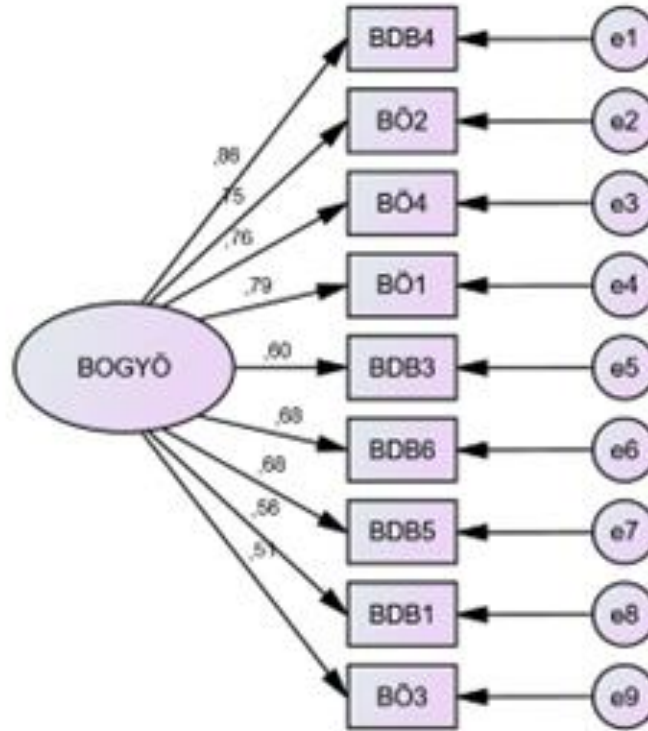
n=237 Madde no	Madde İçerik	BOGYÖ	Faktörlerin Açıkladığı Varyans (%)
Madde 1	Gönüllülüğüm konusunda tutkulu hissederim.	0.808	
Madde 2	Gönüllülük benim için tatmin edici bir deneyimdir.	0.804	
Madde 3	Gönüllülük potansiyelime ulaşmama yardımcı olur.	0.800	
Madde 4	Gönüllü olmaktan zevk alırım.	0.788	
Madde 5	Gönüllü olarak çalışmam benim için çok şey ifade eder.	0.729	%51.60
Madde 6	Gönüllü faaliyetlerime oldukça bağlıyım.	0.679	

Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçekleri Türk Kültürü Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Madde 7	Gönüllü olduğum organizasyondaki kişilere kendimi yakın hissedirim.	0.677
Madde 8	Gönüllü olduğum amaca güçlü bir bağ hissedirim.	0.637
Madde 9	Gönüllülük benim için ödüllendiricidir.	0.477

Principal Axis Factoring

Tablo 1’de BOGYÖ’ye ait faktör analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre 237 gönüllü ile gerçekleştirilen faktör analizi sonuçları incelendiğinde maddelerin faktör yük değerlerinin “.47 ile .80” arasında değiştiği görülürken; maddelerin açıkladığı varyans %51.60 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar BOGYÖ’nün 9 maddelik tek faktörlü yapıyı ortaya çıkardığını göstermektedir. BOGYÖ’nün 9 maddelik tek faktörlü yapısının doğrulanması amacı ile Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarının yorumlanmasında literatürde yer alan (Schumacher ve Lomax, 1996; Schermelleh, Engel ve Moosbrugger, 2003) genel kabul görmüş uyum indekslerine dikkate alınmıştır. BOGYÖ’ye ait yol diagramı, uyum indeksleri ile genel kabul görmüş uyum indeksleri Şekil 1 ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Şekil 1. BOGYÖ’nün yol diagramı

Tablo 2. BOGYÖ'nün uyum indeksleri ile standart uyum İndeksleri

	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	BOGYÖ Uyum İndeksleri
χ^2/sd	0-3	3-5	3.3
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .10$	0.9
GFI	$.90 \leq GFI \leq 1.00$	$.85 \leq GFI < .90$	.95
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI < .95$	.97
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI < .95$	.96
TLI	$.90 \leq TLI \leq 1.00$	$.85 \leq TLI < .90$	.93
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI < .90$	.88

Not: N = 193. sd = Serbestlik Derecesi, χ^2 = Ki Kare, CFI: Comparative fit index, GFI: Goodness-of-fit index, AGFI: Adjusted goodness-of-fit; RMSEA: Root mean square error of approximation; TLI: Tucker-Lewis Index; NFI: Normed fit index.

Tablo 2'de BOGYÖ'nün uyum indeksleri ile tabloda yer alan standart uyum indeksleri karşılaştırıldığında BOGYÖ'ye ilişkin değerlerin mükemmel uyum ile kabul edilebilir uyum değeri arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca BOGYÖ'ye ait faktör yük değerleri incelendiğinde .50 ile .86 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar BOGYÖ'nün 9 maddelik azaltılmış madde sayısı tek faktörlü yapıyı desteklediği ve gönüllüler için tek faktörlü yapısının Türk örnekleminde doğrulandığı belirlenmiştir. Ayrıca BOGYÖ'nün madde-toplam korelasyonları, Açıklanan Ortalama Varyans (AVE) ile Yapı Güvenirliği (CR) değerleri Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği'nin (BOGYÖ) madde-toplam korelasyonları AVE ve CR değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	AVE	CR	
M1	r	1	0.643**	0.494**	0.334**	0.413**	0.671**	0.448**	0.314**	0.358**	0.666**		
M2	r		1	0.488**	0.425**	0.565**	0.623**	0.559**	0.210**	0.603**	0.728**		
M3	r			1	0.592**	0.564**	0.681**	0.646**	0.427**	0.639**	0.825**		
M4	r				1	0.662**	0.389**	0.463**	0.399**	0.644**	0.754**		
M5	r					1	0.365**	0.515**	0.233**	0.562**	0.724**	0.48	0.89
M6	r						1	0.743**	0.415**	0.539**	0.787**		
M7	r							1	0.383**	0.710**	0.801**		
M8	r								1	0.434**	0.606**		
M9	r									1	0.824**		

**P<0.01

Tablo 3'de BOGYÖ'ye ait madde-toplam korelasyon katsayılarının 0.66 ile 0.82 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçüm aracının geçerliliği için sadece yapısal geçerlilikten bahsetmek

yeterli değildir. Bu noktada yapılması gereken ek geçerlilik analizlerinin yapılmasıdır. Yakınsak geçerlilik, değişkenlere ilişkin maddelerin birbirleriyle ve bağlı oldukları faktör ile ne kadar ilişkili oldukları ile ilgilidir. Yakınsak geçerlilik için AVE değerinin 0.50 üzerinde ve CR değerinin ise 0.70 üzerinde olması aynı zamanda da CR değerlerinin AVE değerinden büyük olması beklenirken (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2009); AVE değerinin 0.50 altında kaldığı durumlarda CR değeri 0.70 üzerinde ise AVE değerlerinin de kabul edilebileceğini bildirmiştir (Fornel ve Larcker, 1981). Çalışmada BOGYÖ'nün yakınsak (convergent) geçerliliği için Excel programında formül yardımı hesaplanan AVE değerinin 0.48, CR değerinin 0.89 olduğu belirlenmiştir. BOGYÖ'ye ilişkin bu değerler incelendiğinde AVE değerinin sınırda kaldığı ancak CR değerinin 0.70 üzerinde olması sebebi ile referanslar dikkate alınarak ve AVE değerleri de kabul edilmiştir. Bu değerler BOGYÖ'ye ilişkin ölçüm modelinin yakınsak geçerliliğe sahip olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Güvenirlilik

BOGYÖ'nün iç tutarlılık güvenirliliği için Cronbach Alpha değeri incelenirken; Split-Half güvenirliliği için bir formül yardımı ile hesaplama yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Dokuz maddelik BOGYÖ'nün Cronbach Alpha ve Split-Half güvenirlilik değerleri, madde numaraları ve içerikleri

	Madde Numaraları ve İçerikleri	Spearman-Brown	Guttman	Cronbach Alpha (α)
Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (BOGYÖ)	(1) Gönüllülüğüm konusunda tutkulu hissederim.			
	(2) Gönüllülük benim için tatmin edici bir deneyimdir.			
	(3) Gönüllülük potansiyelime ulaşmama yardımcı olur.			
	(4) Gönüllü olmaktan zevk alırım.			
	(5) Gönüllü olarak çalışmam benim için çok şey ifade eder.			
	(6) Gönüllü faaliyetlerime oldukça bağlıyım.	0.87	0.87	0.89
	(7) Gönüllü olduğum organizasyondaki kişilere kendimi yakın hissederim.			
	(8) Gönüllü olduğum amaca güçlü bir bağ hissederim.			
	(9) Gönüllülük benim için ödüllendiricidir.			

α : Dokuz maddelik BOGYÖ'nün Cronbach Alpha (α) değeri

Tablo 4'te BOGYÖ'ye ait Cronbach Alpha katsayısının 0.89 olduğu görülmektedir. İç tutarlılık güvenirliliği için Cronbach Alpha katsayısının 0.70 ve üzerinde olmasının ölçüm aracının güvenirliliği için yeterli olarak kabul edilebileceği bildirilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Çalışmada

BOGYÖ'nün Cronbach Alpha katsayısının referans değerler içerisinde olması ölçüm aracının güvenilir olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

Çalışmada ölçüm aracının güvenilirliği için sıklıkla tercih edilen ve araştırmacılara zaman ve uygulama kolaylığı sağlayan iki yarı test (Split-Half) güvenilirlik katsayısı da ölçüm aracında yer alan maddelerin rastlantısal olarak ikiye ayrılması ve ardından formül yardımıyla [$r_{\text{Test}} = (2r/1+r)$; $r = \text{Testin Yarısına Ait Korelasyon Katsayısı}$] hesaplanması ile değerlendirilir (Seçer, 2013). Hesaplamalar sonucunda BOGYÖ'nün Spearman-Brown değeri 0.87 ve Guttman değeri 0.87 olarak belirlenmiş ve bu değerler bize ölçüm güvenilir olduğunu göstermektedir.

Çalışma 2: Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ) İçin Madde Seçimi Analizleri

Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeğinin (GOGYÖ) psikometrik özelliklerinin incelenmesinde çalışma 1'de gerçekleştirilen aşamalar takip edilerek başlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle madde analizi yapılmış ve ölçeğin her bir maddesine ilişkin korelasyon değerleri incelenmiştir. Analiz sonucunda literatürde eleme ölçütü ($0.30 \leq \dots$) olarak belirlenen (Field, 2009) referans değer dikkate alınması ile Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeğine (GOGYÖ) ilişkin sınır değer olarak belirlenen değerden düşük olan maddeler faktör analizine geçilmeden önce ölçekten elemine edilmiştir. GOGYÖ'nün faktör analizine uygunluğu için hesaplanan KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri 0.87 ve Barlett test değeri ise 2016,846 ($p < .001$, $sd = 36$) olarak belirlenmiştir. Sonuçlar GOGYÖ'ye ait veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir (Field, 2009). GOGYÖ'nün yapı geçerliliğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen faktör analizi sonucu Tablo 5'te sunulmuştur.

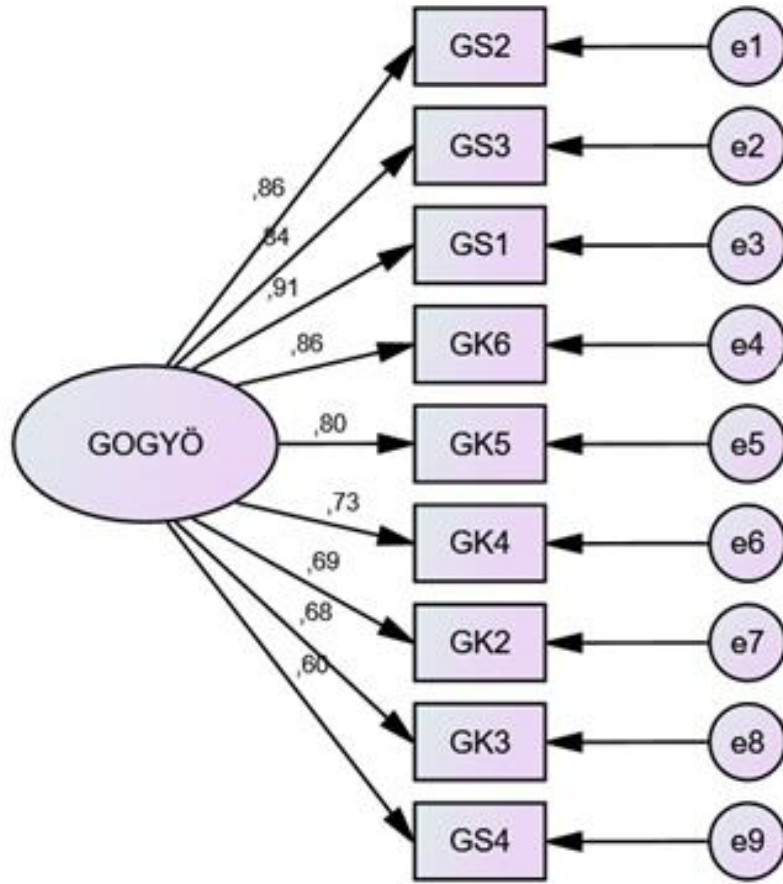
Tablo 5. Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ)'nin Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri

n=237 Madde no	Madde İçerik	GOGYÖ	Faktörlerin Açıkladığı Varyans (%)
Madde 1	Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı kendimi stres altında hissederim.	0.893	
Madde 2	Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı kendimi tükenmiş hissederim.	0.873	
Madde 3	Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı bunalmış hissederim.	0.860	
Madde 4	Gönüllü olmak için nelerden vazgeçmek zorunda olduğumu düşündüğümde gücüme gider.	0.855	% 63.41
Madde 5	Gönüllü olarak harcadığım zamana sık sık öfkelenirim.	0.792	
Madde 6	Gönüllü olabilmek için sık sık başka şeylere hayır demek zorunda kalırım.	0.770	
Madde 7	Gönüllülük yapmak istediğim diğer etkinliklere katılmamı engeller.	0.726	
Madde 8	Gönüllülük faaliyetlerim beni yapacağım diğer şeylerden kısıtlar.	0.707	

Madde 9	Gönüllülük faaliyetlerim esnasında kendimi baskı altında hissedirim.	0.657

Principal Axis Factoring

Tablo 5'te GOGYÖ'ye ait faktör analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre 237 gönüllü ile gerçekleştirilen faktör analizi sonuçları incelendiğinde maddelerin faktör yük değerlerinin ".65 ile .89" arasında değiştiği görülürken; maddelerin açıkladığı varyans %63.41 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar GOGYÖ'nün 9 maddelik tek faktörlü yapıyı ortaya çıkardığını göstermektedir. GOGYÖ'nün 9 maddelik tek faktörlü yapısının doğrulanması amacı ile Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarının yorumlanmasında literatürde yer alan (Schumacher ve Lomax, 1996; Schermelleh, Engel ve Moosbrugger, 2003) genel kabul görmüş uyum indeksleri dikkate alınmıştır. GOGYÖ'ye ait yol diagramı, uyum indeksleri ile genel kabul görmüş uyum indeksleri Şekil 2 ve Tablo 6'da sunulmuştur.

Şekil 2. GOGYÖ'nün yol diagramı

Tablo 6. GOGYÖ'nün uyum indeksleri ile standart uyum İndeksleri

	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	GOGYÖ Uyum İndeksleri
x ² /sd	0-3	3-5	2.84

RMSEA	0.00 ≤ RMSEA ≤ 0.05	0.05 < RMSEA ≤ 0.10	0.8
GFI	0.90 ≤ GFI ≤ 1.00	0.85 ≤ GFI < 0.90	0.95
CFI	0.95 ≤ CFI ≤ 1.00	0.90 ≤ CFI < 0.95	0.98
NFI	0.95 ≤ NFI ≤ 1.00	0.90 ≤ NFI < 0.95	0.97
TLI	0.90 ≤ TLI ≤ 1.00	0.85 ≤ TLI < 0.90	0.96
AGFI	0.90 ≤ AGFI ≤ 1.00	0.85 ≤ AGFI < 0.90	0.88

Not: N = 193. sd = Serbestlik Derecesi, χ^2 = Ki Kare, CFI: Comparative fit index, GFI: Goodness-of-fit index, AGFI: Adjusted goodness-of-fit; RMSEA: Root mean square error of approximation; TLI: Tucker-Lewis Index; NFI: Normed fit index.

Tablo 6'da GOGYÖ'nün uyum indeksleri ile tabloda yer alan standart uyum indeksleri karşılaştırıldığında GOGYÖ'ye ilişkin değerlerin mükemmel uyum ile kabul edilebilir uyum değeri arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca GOGYÖ'ye ait faktör yük değerleri incelendiğinde 0.60 ile 0.91 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar GOGYÖ'nün 9 maddelik azaltılmış madde sayısı tek faktörlü yapıyı desteklediği ve gönüllüler için tek faktörlü yapısının Türk örneğinde doğrulandığı belirlenmiştir. Ayrıca GOGYÖ'nün madde-toplam korelasyonları, Açıklanan Ortalama Varyans (AVE) ile Yapı Güvenirliği (CR) değerleri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeğinin (GOGYÖ) madde-toplam korelasyonları AVE ve CR değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	AV E	C R
M 1	1	0.865 **	0.721 **	0.566 **	0.586 **	0.579 **	0.562 **	0.531 **	0.278 **	0.793 **		
M 2		1	0.639 **	0.554 **	0.520 **	0.496 **	0.578 **	0.525 **	0.422 **	0.782 **		
M 3			1	0.581 **	0.712 **	0.619 **	0.630 **	0.588 **	0.436 **	0.818 **		
M 4				1	0.693 **	0.756 **	0.681 **	0.683 **	0.498 **	0.808 **		
M 5					1	0.782 **	0.741 **	0.747 **	0.575 **	0.856 **	.61	.93
M 6						1	0.788 **	0.786 **	0.561 **	0.852 **		
M 7							1	0.876 **	0.714 **	0.884 **		
M 8								1	0.715 **	0.862 **		
M 9									1	0.698 **		

**P<0.01

Tablo 7’de GOGYÖ’ye ait madde-toplam korelasyon katsayılarının 0.69 ile 0.88 arasında değiştiği görülmektedir. GOGYÖ’nün yakınsak (convergent) geçerliliği için Excel programında formül yardımı hesaplanan AVE değerinin 0.61, CR değerinin 0.93 olduğu belirlenmiştir. GOGYÖ’ye ilişkin bu değerler incelendiğinde AVE değerinin ve CR değerinin referanslar değerler içerisinde olması GOGYÖ’ye ilişkin ölçüm modelinin yakınsak geçerliliğe sahip olduğunun kanıtı niteliindedir.

Güvenirlik

GOGYÖ’nün güvenilirlik analizleri için Cronbach Alpha değerine bakılırken; Split-Half güvenilirliği için bir formül yardımı ile hesaplama yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Dokuz maddelik GOGYÖ’nün Cronbach Alpha ve Split-Half güvenilirlik değerleri, madde numaraları ve içerikleri

	Madde Numaraları ve İçerikleri	Spearman-Brown	Guttman	Cronbach Alpha (α)
Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği (GOGYÖ)	(1) Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı kendimi stres altında hissedirim.	0.94	0.94	0.93
	(2) Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı kendimi tükenmiş hissedirim.			
	(3) Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı bunalmış hissedirim.			
	(4) Gönüllü olmak için nelerden vazgeçmek zorunda olduğumu düşündüğümde gücüme gider.			
	(5) Gönüllü olarak harcadığım zamana sık sık öfkelenirim.			
	(6) Gönüllü olabilmek için sık sık başka şeylere hayır demek zorunda kalırım.			
	(7) Gönüllülük yapmak istediğim diğer etkinliklere katılmamı engeller.			
	(8) Gönüllülük faaliyetlerim beni yapacağım diğer şeylerden kısıtlar.			
	(9) Gönüllülük faaliyetlerim esnasında kendimi baskı altında hissedirim.			

α : Dokuz maddelik GOGYÖ’nün Cronbach Alpha (α) değeri

Tablo 8’de GOGYÖ’ye ait Cronbach Alpha katsayısının 0.93 olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda GOGYÖ’nün Cronbach Alpha katsayısının referans değerler içerisinde olması ölçüm aracının güvenilir olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Ayrıca GOGYÖ’nün hesaplamalar sonucunda Spearman-Brown değeri 0.94 ve Guttman değeri 0.94 olarak belirlenmiş ve bu değerler bize ölçüm güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma kapsamında Gallant ve diğerleri (2017) tarafından geliştirilen Bağlılık Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük Ölçeği (BOGYÖ) ve Görev Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük Ölçeği’nin (GOGYÖ) Türk kültürü için geçerlilik ve güvenilirliğinin uygulanması amaçlanmıştır. Özgün formunda Bağlılık Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük Ölçeği 18 madde

ve 4 alt boyut; Görev Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük Ölçeği ise 14 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Güncel çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiş olup, 237 katılımcılı örneklem grubundan oluşmuştur.

İlk çalışmada öncelikle BOGYÖ'nün yapı geçerliliğini belirlemek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Faktör analizi sonuçları incelendiğinde Bağlılık Olarak Gönüllülüğe Yükümlülük Ölçeği'nin 9 maddelik tek faktörlü yapıyı ortaya çıkardığını göstermektedir. BOGYÖ'nün 9 maddelik tek faktörlü yapısının doğrulanması amacı ile Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. BOGYÖ'nün uyum indeksleri ile standart uyum indeksleri karşılaştırıldığında BOGYÖ'ye ilişkin değerlerin mükemmel uyum ile kabul edilebilir uyum değeri arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca BOGYÖ'ye ait faktör yük değerleri incelendiğinde .50 ile .86 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar BOGYÖ'nün 9 maddelik azaltılmış madde sayısı tek faktörlü yapıyı desteklediği ve gönüllüler için tek faktörlü yapısının Türk örneğinde doğrulandığı belirlenmiştir. BOGYÖ'ye ait Cronbach Alpha katsayısının 0.89 olduğu görülmektedir. İç tutarlılık güvenilirliği için Cronbach Alpha katsayısının 0.70 ve üzerinde olmasının ölçüm aracının güvenilirliği için yeterli olarak kabul edilebileceği bildirilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Çalışmada BOGYÖ'nün Cronbach Alpha katsayısının referans değerler içerisinde olması ölçüm aracının güvenilir olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeğinin (GOGYÖ) psikometrik özelliklerinin incelenmesinde birinci çalışmada gerçekleştirilen aşamalar takip edilerek başlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle madde analizi yapılmış ve ölçeğin her bir maddesine ilişkin korelasyon değerleri incelenmiştir. Buna göre 237 gönüllü ile gerçekleştirilen faktör analizi sonuçları incelendiğinde maddelerin faktör yük değerlerinin “.65 ile .89” arasında değiştiği görülürken; maddelerin açıkladığı varyans %63,41 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar GOGYÖ'nün 9 maddelik tek faktörlü yapıyı ortaya çıkardığını göstermektedir. GOGYÖ'nün 9 maddelik tek faktörlü yapısının doğrulanması amacı ile Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. GOGYÖ'nün uyum indeksleri ile standart uyum indeksleri karşılaştırıldığında GOGYÖ'ye ilişkin değerlerin mükemmel uyum ile kabul edilebilir uyum değeri arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca GOGYÖ'ye ait faktör yük değerleri incelendiğinde .60 ile .91 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar GOGYÖ'nün 9 maddelik azaltılmış madde sayısı tek faktörlü yapıyı desteklediği ve gönüllüler için tek faktörlü yapısının Türk örneğinde doğrulandığı belirlenmiştir.

Gönüllülük çalışmaları alanındaki ölçme araçları incelendiğinde ise; Cnaan ve Goldberg (1991) tarafından literatür taraması ve içerik analizi yoluyla uyarlanmış 28 maddelik “Gönüllü Motivasyonu Ölçeği” geliştirildiği görülmektedir. Ölçme aracı gönüllü motivasyonları üzerine kapsamlı bir literatür taramasına dayandırıldığı ve gönüllülerin motivasyonlarını ölçmeyi amaçladığı belirtilmektedir. Farrell ve diğerleri (1998) ise gönüllü motivasyonu, doyumunu ve yönetimi üzerine yaptıkları çalışmada “Özel Etkinlik Gönüllü Motivasyonu Ölçeğini” geliştirmiş olup, gönüllü motivasyonu boyutları arasında bağlılık kavramını da incelemişlerdir. Clary ve diğerleri (1998) ise gönüllü motivasyonu faktörlerini işlevsel analiz teorisi ile ele alırken, bireylerin eylemlerini başlatan, yönlendiren ve sürdüren faktörlerin anlaşılacak motivasyonel açıdan bireylerin neden gönüllü olduğunu araştırmaktadır. Çalışma farklı örneklem grupları ile gerçekleştirilmiş olup, “İşlevsel Gönüllü Envanteri” geliştirilmiş ve gönüllü motivasyonunu; değerler, anlama, ego gelişimi, kariyer, sosyal ve ego koruma faktörleriyle incelemişlerdir. Bir başka çalışmada Giannoulakis ve diğerleri (2008) “Olimpiyat Gönüllüleri Motivasyon Ölçeği”ni geliştirerek olimpiik, amaç ve egoistik şeklinde motivasyon

boyutları altında incelemiştir. Bang ve Chelladurai (2009) ise uluslararası spor organizasyonlarına katılım gösteren gönüllülerin motivasyonel faktörlerinin belirlenmesi amacıyla, gönüllüler ile yaptıkları çalışmalar sonucunda “Uluslararası Spor Organizasyonları İçin Gönüllü Motivasyonları Ölçeğini” geliştirmişlerdir. Ölçeğin spesifik olarak uluslararası spor organizasyonlarındaki gönüllü motivasyonunu ölçmek üzere geliştirilmiş olduğu vurgulanır. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlaması ise Fişne ve Karagöz (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Uluslararası ve ulusal alan yazın serbest zaman kavramı ve gönüllülük çalışmaları açısından incelendiğinde, çalışmaların ve ölçme araçlarının motivasyon ve doyum kavramları üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Gönüllülük kavramının serbest zaman kavramı ile yakından ilişkisini vurgulayan çalışmalar da mevcuttur (Downward ve Hallman, 2020; Er ve Güzel Gürbüz, 2021). Ancak gönüllülük kavramında değinilen özgür seçim ve zorlanma hissi olmaması durumunun aksine (Ardahan, 2015; Rojek, 2005:23; Cuskelly, Hoye ve Auld, 2006:5; Van Til, 1988; Henderson, 1984), gönüllülüğün yükümlülük hissine de sahip olabileceğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Stebbins, 1996; Cnaan, Handy ve Wadsworth, 1996; Holmes, Smith ve Locktone-Binney, 2010). Bu doğrultuda çalışmanın serbest zaman ve gönüllülük çalışmaları dahilinde belirtilen yönleriyle gönüllülük davranışının yükümlülük, bağlılık ve görev kavramlarıyla ilişkisi adına ulusal alan yazına önemli iki ölçme aracıyla katkı yapacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ardahan, F. (2015). Ciddi boş zaman faaliyeti olarak gönüllülük: AKUT örneği. *III. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, 40-53.
- Bang, H. & Chelladurai, P. (2009). Development and validation of the volunteer motivations scale for international sporting events (VMS-ISE). *International Journal of Sport Management and Marketing*, 6(4), 332-350. <https://doi.org/10.1504/IJSMM.2009.030064>
- Bang, H. & Ross, S. D. (2009). Volunteer motivation and satisfaction. *Journal of Venue and Event Management*, 1(1), 61-77.
- Buchanan, T. (1985). Commitment and leisure behavior: A theoretical perspective. *Leisure Sciences*, 7(4), 401-420.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Yayınevi, 181.
- Cattell, R.B. (1978). *The scientific use of factor analysis*. New York: Plenum Press.
- Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J. & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1516-1530. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.6.1516>
- Cnaan, R. A., Handy, F., & Wadsworth, M. (1996). Defining who is a volunteer: Conceptual and empirical considerations. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 25(3), 364-383.

- Comrey, A.L., & Lee, H.B. (1992). *A first course in factor analysis*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Cox, R. H., Martens, M. P., & Russell, W. D. (2003). Measuring anxiety in athletics: the revised competitive state anxiety inventory-2. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 25(4), 519-533.
- Cuskelly, G., & Harrington, M. (1997). Volunteers and leisure: Evidence of marginal and career volunteerism in sport. *World Leisure & Recreation*, 39(3), 11-18.
- Cuskelly, G., Hoye, R., & Auld, C. (2006). *Working with volunteers in sport: Theory and practice*. Routledge.
- Downward, P., Hallmann, K. & Rasciute, S. (2020). Volunteering and leisure activity in the United Kingdom: A longitudinal analysis of males and females. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 49(4), 757-775. <https://doi.org/10.1177/0899764020901815>
- Er, B & Güzel Gürbüz, P. (2021). Uluslararası Spor Organizasyonlarında Gönüllü Motivasyonu ile Serbest Zaman Doyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 152-172. <https://doi.org/10.25307/jssr.906958>
- Fabringer, L.R., Wegener, D.T., MacCallum, R.C. & Strahan, E.J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods* 4, 272-299.
- Farrell, J. M., Johnston, M. E. & Twynam, G. D. (1998). Volunteer motivation, satisfaction, and management at an elite sporting competition. *Journal of Sport Management*, 12(4), 288-300. <https://doi.org/10.1123/jsm.12.4.288>
- Fişne, M. & Karagöz, Y. (2016). Uluslararası spor organizasyonları için gönüllü motivasyonları ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-16. <https://doi.org/10.25307/jssr.271322>
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18(3):382-388. DOI: <https://doi.org/10.2307/3150980>.
- Gallant, K. A. (2011). Feelings of obligation related to volunteering as serious leisure within a communitarian framework. *Doctor of Philosophy Thesis, University of Waterloo*.
- Gallant, K., Smale, B., & Arai, S. (2017). Measurement of feelings of obligation to volunteer: The obligation to volunteer as commitment (OVC) and obligation to volunteer as duty (OVD) scales. *Leisure Studies*, 36(4), 588-601.
- Giannoulakis, C., Wang, C.-H. & Gray, D. (2008). Measuring volunteer motivation in mega sporting events. *Event Management*, 11(4), 191-200. <https://doi.org/10.3727/152599508785899884>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2009). *Multivariate data analysis*. NJ: Prentice Hall.

- Haski-Leventhal, D. (2009). Altruism and volunteerism: The perceptions of altruism in four disciplines and their impact on the study of volunteerism. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 39(3), 271-299.
- Haski-Leventhal, D., Paull, M., Young, S., MacCallum, J., Holmes, K., Omari, M., ... & Alony, I. (2020). The multidimensional benefits of university student volunteering: Psychological contract, expectations, and outcomes. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 49(1), 113-133.
- Henderson, K. (1984). Volunteerism as leisure. *Journal of Voluntary Action Research*, 13(1), 55-63.
- Henderson, K. A., & Presley, J. (2003). Globalization and the values of volunteering as leisure. *World Leisure Journal*, 45(2), 33-37.
- Karakoç, F. Y., & Dönmez, L. (2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 13(40), 39-49.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Kline, R. B. (2013). *Exploratory and confirmatory factor analysis*. In; *Applied Quantitative Analysis in Education and the Social Sciences*. New York: Routledge.
- Kürkçü Akgönül, E. Yavaş Tez, Ö. & Aras, D. (2021). Revize edilmiş yarışma durumluk kaygı envanteri-2'nin Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Avrasya Spor Bilimleri ve Eğitim Dergisi*, 3(1), 61-80.
- Lepp, A. (2009). Leisure and obligation: An investigation of volunteer tourists' experience at Kenya's Taita Discovery Center. *Journal of Leisure Research*, 41(2), 253-260.
- Lockstone-Binney, L., Holmes, K., Smith, K., & Baum, T. (2010). Volunteers and volunteering in leisure: Social science perspectives. *Leisure Studies*, 29(4), 435-455.
- Loehlin, J.C. (1998). *Latent variable models: An introduction to factor, path, and structural analysis* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- McDonald, R.P. (1985). *Factor analysis and related methods*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Preacher, K. J. & MacCallum, R.C. (2002). Exploratory factor analysis in behavioral genetics research: Factor recovery with small sample sizes. *Behavior Genetics*, 32(2), 153-161.
- Rojek, C. (2005). Leisure theory. *Principles and Practice*. New York.
- Schermelleh, E. K. & Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods Of Psychological Research Online*, 8 (2): 23-74.
- Schumacher, R. E. & Lomax, R. G. (1996). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

- Stebbins, R. A. (1996). Volunteering: A serious leisure perspective. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 25(2), 211-224.
- Stebbins, R. A. (2000a). Obligation as an aspect of leisure experience. *Journal of Leisure Research*, 32(1), 152-155. (A)
- Stebbins, R. A. (2000b). Antinomies in volunteering–choice/obligation, leisure/work. *Society and Leisure*, 23(2), 313-324.
- Stebbins, R. A. (2005). Project-based leisure: theoretical neglect of a common use of free time. *Leisure Studies*, 24(1), 1-11. <https://doi.org/10.1080/0261436042000180832>.
- Stebbins, R. A. (2007). *Serious leisure: A perspective for our time* (Vol. 95). New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers
- Stebbins, R. (2014). *Careers in serious leisure: From dabbler to devotee in search of fulfilment*. London: Palgrave Macmillan.
- Stebbins, R. A. (2015). *Leisure and the motive to volunteer: Theories of serious, casual, and project-based leisure*. Springer.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2001). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Van Til, J. (1988). *Mapping the third sector: Voluntarism in a changing social economy*. New York: The Foundation Center.
- Yavaş, V. & Tez, Ö. Y. (2021). Kentsel hava taşımacılığı kabul ve kullanım modeli: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Journal of Aviation Research*, 3(2), 279-298.

Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği		(1) kesinlikle katılmıyorum	(2) çoğunlukla katılmıyorum	(3) kısmen katılmıyorum	(4) ne katılıyorum ne katılmıyorum	(5) kısmen katılıyorum	(6) çoğunlukla katılıyorum	(7) kesinlikle katılıyorum
1	Gönüllülüğüm konusunda tutkulu hissederim.							
2	Gönüllülük benim için tatmin edici bir deneyimdir.							
3	Gönüllülük potansiyelime ulaşmama yardımcı olur.							
4	Gönüllü olmaktan zevk alırım.							

Bağlılık Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü ve Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçekleri Türk Kültürü Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

5	Gönüllü olarak çalışmam benim için çok şey ifade eder.							
6	Gönüllü faaliyetlerime oldukça bağlıyım.							
7	Gönüllü olduğum organizasyondaki kişilere kendimi yakın hissedirim.							
8	Gönüllü olduğum amaca güçlü bir bağ hissedirim.							
9	Gönüllülük benim için ödüllendiricidir.							
Görev Olarak Gönüllülük Yükümlülüğü Ölçeği		(1) kesinlikle katılmıyorum	(2) çoğunlukla katılmıyorum	(3) kısmen katılmıyorum	(4) ne katılıyorum ne katılmıyorum	(5) kısmen katılıyorum	(6) çoğunlukla katılıyorum	(7) kesinlikle katılıyorum
1	Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı kendimi stres altında hissedirim.							
2	Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı kendimi tükenmiş hissedirim.							
3	Gönüllülük faaliyetlerimden dolayı bunalmış hissedirim.							
4	Gönüllü olmak için nelerden vazgeçmek zorunda olduğumu düşündüğümde gücüme gider.							
5	Gönüllü olarak harcadığım zamana sık sık öfkelenirim.							
6	Gönüllü olabilmek için sık sık başka şeylere hayır demek zorunda kalırım.							
7	Gönüllülük yapmak istediğim diğer etkinliklere katılmamı engeller.							
8	Gönüllülük faaliyetlerim beni yapacağım diğer şeylerden kısıtlar.							
9	Gönüllülük faaliyetlerim esnasında kendimi baskı altında hissedirim.							